

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2013/3.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **OP EN NEER ALTIJD OPNIEUW DOOR
VERLANGEN AANGERAAKT. “GESCHIEDENIS
VAN EEN BERG” VAN PETER VERHELST**

Na *De allerlaatste caracara ter wereld* (2012) schreef Peter Verhelst met *Geschiedenis van een berg* een tweede opeenvolgende novelle, die echter in vele opzichten de tegenhanger is van haar voorganger. Je hoeft het boek nog niet open te slaan: de harde kافت en oranje kleur tegenover de zachte blauwe kافت verraden al dat de twee novellen zich verhouden als water en vuur, nacht en dag, koud en warm. Wie begint te lezen merkt dat ook de taal concreter en directer is, minder beeldend en raadselachtig. De hoofdrol wordt dit keer weggekaapt door mannen in plaats van vrouwen, de (oosters getinte) cirkel met bijbehorende sensuele en ronde vormen moet plaatsmaken voor de (westerse, rechtlijnige en hoekige) driehoek die de berg is, enzovoort... De twee novelles vertegenwoordigen yin en yang. Dat betekent dat ze verschillend zijn, maar ook complementair en evenwaardig. De twee tegenpolen

trekken elkaar aan en vormen samen een eenheid waarin deel en tegendeel met elkaar zijn verstrengeld, zowel op macro- als op microniveau als op het vlak van vorm en inhoud. Zo vormen deze novelles een totaal kunstwerk waarin elk element zijn plek heeft in het geheel.

In het verhaal van *Geschiedenis van een berg* zal de lezer, net als in *De allerlaatste caracara*, de koloniale geschiedenis van de mens herkennen. Deze keer gaat het niet om een volk dat gekoloniseerd werd op het eigen territorium, maar om families die als slaven gevangengenomen en verscheept worden naar de Nieuwe Wereld, om daar te werken in dienst van hun kolonisator. Het verhaal wordt verteld door een primitieve mens (vermoedelijk een mensaap) die samen met familieleden en soortgenoten op een dag uit zijn omgeving wordt weggeplukt. Na een lange tocht aan kettingen door de woestijn, gevolgd door een reis op elkaar gepakt op een schip, komt hij aan in de Nieuwe Wereld. Daar krijgen hij en zijn lotgenoten een autoritaire opleiding tot mens. Ze worden geschoren en leren een onderbroek – “On-der-broek! On-der-broek! On-der-broek!” – kennen, rechtop lopen, beleefd groeten, een nieuwe taal, eten met mes en vork, glimlachen, schrijven – “Aap Noot Mies. Aap Noot Mies” – en niet te vergeten, converseren “over koetjes en kalfjes”. Na hun “vuurdoop” met andere gedrilde diersoorten (giraffen, papegaaien, luipaarden, leeuwen...) krijgen de mensapen een gouden D opgespeld én een mobiele telefoon (die dienstdoet als geheugen). Ze mogen zich voortaan wettige inwoner van Droomland noemen, een soort utopisch pretpark, gelegen op de top van een berg, dat de triomf van de mens op het dier tot thema heeft verheven.

Zoals het verhaal of de geschiedenis van het specifieke eiland in *De allerlaatste caracara* tegelijk de wereldgeschiedenis vertelt, zo verhaalt de persoonlijke geschiedenis van de verteller hier tezelfdertijd de geschiedenis van de mensheid: van “de tijd dat we nog niet konden praten” tot nu. Waar in de vorige novelle het wereldbeeld – gekenmerkt door de eindeloze terugkeer van geweld – centraal stond, staat nu dus het mensbeeld centraal. Wie of wat is de mens en wat maakt een wezen tot mens? Het beeld dat hier van de mens wordt opgehangen, is dat van een dier in maatpak. Maakbaar in zekere mate, maar hoe gedruild de gepromoveerde mens-

apen ook zijn, op onbewaakte ogenblikken en crisismomenten komt het dierlijke onvermijdelijk aan de oppervlakte. “Het was een reflex: ik liep weer voorovergebogen. Ik snoof aan de lucht.” Wat de mens (hier: de gepromoveerde mensaap) onderscheidt van het dier: een geheugen (in de vorm van een gsm) en de mogelijkheid om te dromen en een schuldgevoel te ontwikkelen. Ook eigen aan de mens zijn een narcistische neiging en de drang om te koloniseren/beschaven. De managers van Droomland verkeren in de heilige overtuiging dat het kneden van dieren naar hun eigen beeld en gelijkenis per definitie een betere (ideale) toekomst zal voortbrengen. “En daardoor komen ook zoveel mensen naar ons kijken. Niet alleen om door ons hun eigen geschiedenis beter te leren kennen, maar ook om te zien hoe ze zelf nog beter kunnen worden.” Ook in het menswordingsproces van de verteller komen deze eigenschappen tot uiting. Wanneer hij uit een reeks foto’s een foto van zichzelf kiest, zegt zijn leermeester-mens hem dat hij “echt, maar dan echt op de goeie weg was”. Als hij eenmaal mens geworden is, haalt hij grote voldoening uit het trainen van andere dieren, een leeuw in het bijzonder.

In de verteller schuilt echter niet alleen een beschaving brengende Prometheus en een Narcissus, maar ook een Icarus – die andere bekende mythische figuur uit het oeuvre van Verhelst, die naar de zon en de sterren wilde vliegen, maar in zijn hoogmoed ten val kwam. De eigenschappen van Icarus (met het verlangen voorop) zitten het diepst geworteld in de menselijke natuur, want de aantrekkingskracht van de zon verleidt al de nog primitieve mensaap. “Zo groots was de zonsondergang, zo veelkleurig en bedwelmend dat we elke avond in een boom samenkwamen om te kijken.” In Droomland is het motto van de mens “Meer, hoger, verder”. De verteller werkt zich op tot “een volwaardige mens” (onderscheiden door twee gouden D’s). Die benadering van de menselijke perfectie luidt natuurlijk de onvermijdelijke val in. Een brand reduceert Droomland tot een berg puin, die herinnert aan de onbeschaafde oertoestand: de termietenheuvel van de mensapen.

Klimmen om daarna te vallen, dat is de eindeloze beweging die de mens in de loop van de geschiedenis (en het oeuvre van Verhelst) maakt. Net als het

geweld in de wereld gaat ook de val van de mens steeds met iets positiefs gepaard bij deze auteur. “En toen vielen we. Geschreeuw. [...] Kleuren. Geuren. Angst. Blijdschap.” Het is een combinatie van plezier en angst die de mens maar al te graag zoekt, bijvoorbeeld in pretparkattracties. “We zagen mensen in stoeltjes van grote hoogte naar beneden vallen. We zagen mensen op bontgekleurde paarden rijden, op en neer.” In deze novelle wordt die op- en neergaande beweging gesymboliseerd door de contouren van de berg. De berg staat bovendien voor het altijd aanwezige verlangen, die de drijfveer van de eindeloze herhaling van deze beweging is en zowel gevoelens van geluk als van verdriet in zich draagt. Enerzijds is er het verlangen naar een betere toekomst, anderzijds is er het heimwee – die andere vorm van verlangen – naar het verleden, de begintoestand: twee polen die het perpetuum mobile in stand houden en tevens het kloppende hart van Verhelsts werk zijn. “Ik wil altijd opnieuw door verlangen worden aangeraakt”, zegt de verteller, want het is “het kloppende hart van de woorden”. Met de woorden die deze novelle vormen, is Verhelst er op zijn beurt in geslaagd het verlangen van de lezer aan te raken. En zo blijft het perpetuum mobile van de literatuur draaiende.

MIEKE OPSTAELE

PETER VERHELST, *Geschiedenis van een berg*, Prometheus, Amsterdam, 2013, 120 p; *De allerlaatste caracara ter wereld*, 2012, 160 p.
